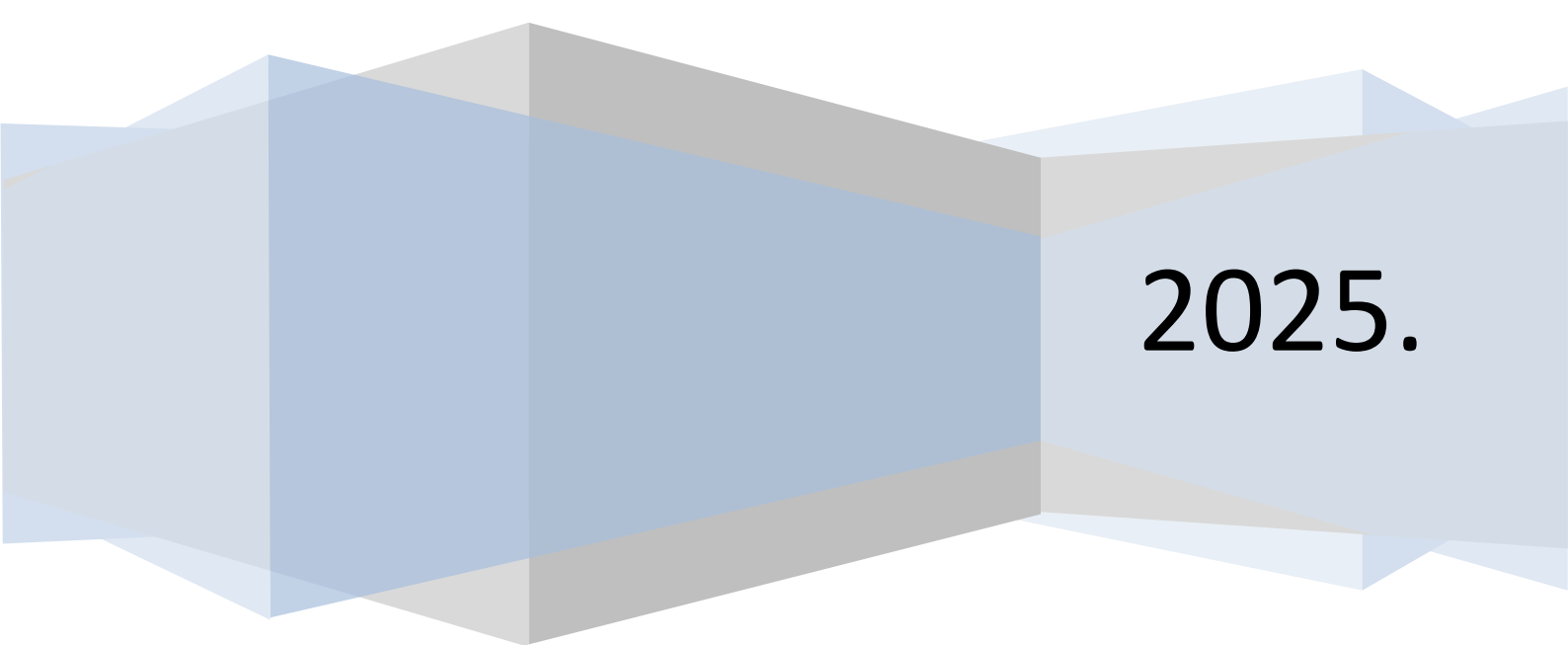

Projekat poboljšanja I upravljanja cestovnom imovinom u Federaciji BiH-FRAME (P511815)

Okvir Politike preseljenja - RPF

2025.

Sadržaj

1. SAŽETAK	1
2. UVOD.....	2
2.1. Kratak opis projekta	2
2.1.1. Komponenta za odgovor na nepredviđene situacije (CERC)	2
2.2. Svrha i opseg RPF-a	2
3. KLJUČNA NAČELA PRESELJENJA I PRIMJENA.....	3
Proces odabira i potencijalni utjecaji	3
4. ZAHTJEVI SVJETSKE BANKE (ESS5)	4
5. NACIONALNI PRAVNI OKVIR	6
5.1. Pregled relevantnih zakona	6
5.2. Nedostaci i mjere ublažavanja	8
6. NAČELA I OBVEZE PRESELJENJA	8
7. PRIPREMA AKCIJSKOG PLANA PRESELJENJA (RAP)	10
7.1. Obavezni sadržaj RAP-a.....	10
7.2. Revizija završenih aktivnosti	13
8. NAKNADA I PRAVA	13
9. NAKNADA PO KATEGORIJAMA IMOVINE.....	15
10. OBJAVA INFORMACIJA I KONZULTACIJE	18
11. MEHANIZAM ZA RJEŠAVANJE PRITUŽBI (GRM)	19
12. PROVEDBA RAP-ova	22
13. PRILOZI	24
Minimalni elementi RAP-a	24
B Primjer obrasca za pritužbu	27
Predložak za provjeru pribavljanja zemljišta i preseljenja C.....	28
D Izvješće o dubinskoj analizi preseljenja (RDDR).....	30

Popis tablica

Tablica 1: Kategorije pogođenih osoba i odgovarajuća prava	5
Tablica 2: Sažetak pravnog i regulatornog okvira	8
Tablica 3: Usporedba nacionalnog okvira i zahtjeva IFI-a s mjerama za popunjavanje praznina.....	8
Tablica 4: Matrica prava.....	15
Tablica 5: Sažetak politika naknada po kategoriji imovine (Matrica prava)	18
Tablica 6: Uloge i odgovornosti.....	23

Skraćenice

B&H / BiH	Bosna i Hercegovina
CH	Kulturna baština
CHS	Zdravlje i sigurnost zajednice
CGC	Središnji odbor za pritužbe
CSOP	Plan organizacije gradilišta
EA	Procjena utjecaja na okoliš
EIA	Studija utjecaja na okoliš
ESCP	Plan obveza za okoliš i društvo
ESF	Okvir za okoliš i društvo
ESMF	Okvir za upravljanje okolišem i društvenim pitanjima
ESMP	Plan upravljanja okolišem i društvenim pitanjima
ESSs	Standardi za okoliš i društvo
E&S	Okoliš i društvo
FIS	Federalni zavod za statistiku
FBiH	Federacija Bosne i Hercegovine
GC	Odbor za pritužbe
GIIP	Dobra međunarodna industrijska praksa
GRM	Mehanizam rješavanja pritužbi
LMP	Plan / procedure upravljanja radnom snagom
OHS	Zdravlje i sigurnost na radu
PAP	Osobe pogođene projektom
PC Roads of FBiH	Javna ustanova Ceste Federacije BiH
PIMT	Tim za provedbu i upravljanje projektom
PDO	Cilj razvoja projekta
PPE	Osobna zaštitna oprema
RAP	Plan djelovanja za preseljenje
RDDR	Izveštaj o provedbi dužne pažnje kod preseljenja
RPF	Okvir politike preseljenja
SEP	Plan uključivanja zainteresiranih strana
SE	Nadzorni inženjer
TCI	Indeks ukupnog stanja
WB/SB	Svjetska Banka

1. SAŽETAK

Ovaj Okvir politike preseljenja (RPF) pripremljen je kao vodič za upravljanje potencijalnim utjecajima pribavljanja zemljišta i preseljenja povezanim s velikim projektom rehabilitacije i izgradnje cesta u Federaciji Bosne i Hercegovine (FBiH), koji financira Svjetska Banka. Cilj projekta je poboljšati magistralnu cestovnu mrežu kako bi se poboljšala povezanost, sigurnost na cestama i učinkovitost, čime se potiče gospodarski rast, socijalna kohezija i održivost okoliša.

Projekt obuhvaća širok raspon intervencija, uključujući obnovu postojećih cesta, izgradnju novih obilaznica i ciljana poboljšanja sigurnosti na poznatim crnim tačkama. Dok će mnoge komponente imati ograničene ili nikakve potrebe za pribavljanje zemljišta, neki podprojekti mogu zahtijevati trajno ili privremeno eksproprijaciju zemljišta kako bi se olakšale građevinske aktivnosti i poboljšala infrastruktura sigurnosti na cestama.

S obzirom na to da detaljni nacrti i opseg podprojekata nisu u potpunosti finalizirani, ovaj RPF uspostavlja politički i proceduralni okvir za dosljedno rješavanje pitanja pribavljanja zemljišta i preseljenja u svim komponentama Projekta. Usklađen je s Okolišnim i socijalnim standardom 5 Svjetske Banke (ESS5) i nacionalnim zakonima koji se primjenjuju u Federaciji BiH.

Ključni aspekti RPF-a uključuju:

- **Probir i kategorizacija:** Svi podprojekti podvrgnut će se sustavnoj provjeri kako bi se utvrdila potreba za otkupom zemljišta i opseg bilo kakvih utjecaja preseljenja. Rezultati provjere će ukazati na to je li potreban potpuni Akcijski plan preseljenja (RAP), Revizija preseljenja ili Procjena preseljenja.
- **Status pribavljanja zemljišta:** Neke obilaznice i komponenta za poboljšanje crnih točaka završile su ili su gotovo završile procese pribavljanja zemljišta. One će biti predmet revizija i procjena preseljenja kako bi se provjerila usklađenost i riješila sva preostala pitanja.
- **Budući podprojekti:** Za podprojekte koji tek trebaju ući u faze pribavljanja zemljišta, bit će pripremljeni potpuni RAP-ovi kako bi se osiguralo da pogođene osobe dobiju pravednu naknadu, podršku za obnovu sredstava za život i smislene konzultacije u skladu s načelima WB ESS5.
- **Izbjegavanje fizičkog raseljavanja:** Projekt predviđa minimalno fizičko raseljavanje kućanstava. Eksproprijaciju će uglavnom utjecati na nenaseljeno zemljište ili privremeno potrebna područja, poput izgradnje obilaznica ili privremenih zaobilaznica.
- **Institucionalni aranžmani:** Tim za provedbu i upravljanje projektom (PIMT) unutar Javnog poduzeća Ceste Federacije Bosne i Hercegovine nadgledat će provedbu aktivnosti preseljenja. Tim uključuje stručnjake za otkup zemljišta i socijalna pitanja odgovorne za angažman zainteresiranih strana, upravljanje pritužbama i koordinaciju s nadležnim tijelima.
- **Mehanizam za uključivanje zainteresiranih strana i podnošenje pritužbi:** Robusni procesi konzultacija sa zainteresiranim stranama i mehanizam za rješavanje pritužbi sastavni su dio RPF-a, osiguravajući transparentnost i pravovremeno rješavanje zabrinutosti koje iznose pogođene zajednice.
- **Praćenje i usklađenost:** Kontinuiranim praćenjem i izvještavanjem provjerit će se pridržavanje RPF-a i primjenjivih nacionalnih i zahtjeva Svjetske Banke tijekom cijelog životnog ciklusa Projekta.

Ovaj RPF pruža sveobuhvatan, prilagodljiv okvir za upravljanje rizicima i utjecajima preseljenja povezanim s Projektom, osiguravajući da se s pogođenim osobama postupa pravedno i da se ispune ciljevi Projekta u pogledu društvene održivosti.

2. UVOD

2.1. Kratak opis projekta

Projekt poboljšanja upravljanja cestovnom imovinom u Federaciji (FRAME) ima za cilj poboljšati regionalnu prometnu povezanost i poboljšati upravljanje cestovnom mrežom putem sljedećih ključnih aktivnosti: modernizacije prioritetnih dionica magistralne cestovne mreže u Federaciji Bosne i Hercegovine (FBiH), provedbe intervencija za poboljšanje otpornosti na klimatske promjene ulaganjem u stabilnost padina, mjere zaštite od poplava i rješavanje crnih točaka u svrhu sigurnosti ceste. To uključuje rješavanje zaostalih radova na rehabilitaciji i ublažavanje klimatskih i sigurnosnih ranjivosti u pogledu cesta kako bi se postiglo sveukupno održivo stanje uz smanjenje ranjivosti mreže.

Projekt FRAME usmjeren je na poboljšanje regionalne povezanosti i poboljšanje kvalitete i održivosti magistralne cestovne mreže u Federaciji BiH. Njegovi glavni ciljevi uključuju rekonstrukciju, rehabilitaciju i održavanje prioritetnih glavnih cesta radi poboljšanja sigurnosti na cestama, protoka prometa i otpornosti infraObjekti.

Projekt FRAME organiziran je u komponente i podkomponente koje se bave nadogradnjom infraObjekti, izgradnjom institucionalnih kapaciteta i održivim upravljanjem imovinom kako bi se optimizirala ograničena javna sredstva. Doprinijet će poboljšanom pristupu tržištima, regionalnom gospodarskom rastu, razvoju turizma i procesu pristupanja Bosne i Hercegovine EU.

Zajmoprimac za FRAME projekt je Ministarstvo financija i trezora Bosne i Hercegovine, a Javno poduzeće Ceste Federacije Bosne i Hercegovine (JP Ceste Federacije) je provedbena agencija odgovorna za provedbu projekta.

2.1.1. Komponenta za odgovor na nepredviđene situacije (CERC)

Projekt također uključuje Komponentu za nepredviđene hitne intervencije (CERC), mehanizam financiranja osmišljen kako bi se omogućio brz pristup sredstvima u slučaju izvanrednih situacija ili kriza. Ovaj mehanizam omogućuje preraspodjelu neiskorištenih sredstava Projekta na hitne potrebe bez potrebe za formalnim restrukturiranjem Projekta.

Iako specifične aktivnosti CERC-a još nisu definirane, ovaj RPFprimjenjuje obveznu usklađenost s Okvirom Svjetske Banke za okoliš i socijalna pitanja (ESF) na sve komponente Projekta, uključujući CERC. Zajmoprimac će pripremiti Priručnik CERC-a u kojem će biti opisani aranžmani za procjenu i upravljanje okolišem i socijalnim pitanjima u skladu sa Smjernicama ESF-a i Svjetske Banke za okoliš, zdravlje i sigurnost (EHSG).

2.2. Svrha i opseg RPF-a

Okvir politike preseljenja (RPF) pojašnjava načela, institucionalne aranžmane i kriterije za upravljanje otkupom zemljišta, ograničenja korištenja zemljišta i prisilno preseljenje u okviru Projekta u skladu s Okolišnim i socijalnim standardom 5 (ESS5) Svjetske Banke koji se odnosi na preseljenje. Također odražava primjenjivo nacionalno zakonodavstvo u Federaciji BiH.

RPF se priprema jer točne lokacije Projekta, potencijalni utjecaji na zemljište i zahtjevi za preseljenje još nisu u potpunosti definirani. Kako se detaljno opisuju podkomponente i aktivnosti Projekta, RPF

će voditi pripremu Akcijskih planova preseljenja (RAP) specifičnih za lokaciju za podprojekte gdje se postupkom provjere utvrđuju utjecaji pribavljanja zemljišta, ograničenja korištenja ili preseljenja.

Projektne aktivnosti koje uključuju fizičko ili ekonomsko raseljavanje započet će tek nakon što se odgovarajući RAP-ovi pripreme, objave i utvrdi da su u skladu sa Svjetskom Bankom.

3. KLJUČNA NAČELA PRESELJENJA I PRIMJENA

Proces odabira i potencijalni utjecaji

U skladu s Ekološkim i socijalnim standardom 5 (ESS5) Svjetske Banke o pribavljanju zemljišta, ograničenjima korištenja zemljišta i prisilnom preseljenju, projekt FRAME osigurat će da se sve aktivnosti pribavljanja zemljišta i preseljenja provode na način koji izbjegava, minimizira ili ublažava negativne utjecaje na pogođene osobe. Sljedeća načela vodit će sva planiranja i provedbu preseljenja u okviru ovog projekta:

- a)** Sve osobe pogođene projektom (PAP-ovi), bez obzira na pravni status, imat će pravo na naknadu za zemljište i pripadajuću imovinu ili pomoć umjesto naknade. Nedostatak pravnog vlasništva neće diskvalificirati PAP-ove od primanja podrške.
- b)** Stope naknade bit će po punoj zamjenskoj cijeni, bez odbitaka za amortizaciju, poreze, naknade ili bilo koju drugu svrhu, te će se isplaćivati izravno vlasnicima ili korisnicima koji ispunjavaju uvjete.
- c)** Naknada za zemljište, objekte, usjeve i drugu fiksnu imovinu bit će osigurana prije bilo kakvih utjecaja ili raseljavanja.
- d)** U slučaju stjecanja poljoprivrednog zemljišta, JP Ceste Federacije BiH, kao provedbena agencija, uložiti će napore da osigura zamjensko zemljište jednake ili veće produktivne vrijednosti ako je to poželjna opcija pogođenih osoba.
- e)** Javne usluge i društvena infrastruktura pogođena projektom bit će obnovljene do jednakih ili poboljšanih standarda.
- f)** Pogođene osobe bit će smisleno konzultirane tijekom izrade Akcijskih planova preseljenja (RAP) specifičnih za lokaciju, a njihove preferencije i zabrinutosti bit će uključene.
- g)** Nacrti i konačni RAP-ovi bit će javno objavljeni na lokalnim jezicima i u pristupačnim formatima, posebno za ranjive skupine.
- h)** Bit će uspostavljen Mehanizam za rješavanje pritužbi (GRM) specifičan za projekt kako bi se pogođenim osobama omogućilo da izraze zabrinutost i pritužbe u vezi s otkupom zemljišta i preseljenjem.
- ja)** Pregovaračke nagodbe su prihvatljive ako je proces dobrovoljan, transparentan i dobro dokumentiran te ako rezultati zadovoljavaju načela WB ESS5.
- j)** Dobrovoljne donacije zemljišta razmatrat će se samo ako su istinski dobrovoljne, bez prisile ili pritiska, te ako su donatori u potpunosti informirani o svojim pravima i posljedicama. Postupak mora biti pravilno dokumentiran i provjeren.
- k)** JP Ceste Federacije BiH bit će odgovorne za sve troškove vezane uz pribavljanje zemljišta, naknadu i preseljenje, uključujući nepredviđene troškove. Akcioni plan će uključivati proračun s procjenama troškova i provedbenim aranžmanima.

I) Provedba RAP-a uključivat će aranžmane za praćenje kako bi se procijenio nRAPedak, usklađenost i utjecaji, s posebnom pažnjom na ranjive skupine.

Potencijal za otkup zemljišta i proces provjere

Očekuje se da će projekt FRAME uključivati niz građevinskih radova, uključujući rekonstrukciju i nadogradnju dionica cesta, izgradnju kružnih tokova, stabilizaciju kosina, poboljšanja odvodnje i moguće nove obilaznice ili izmjene trase. Ove aktivnosti mogu dovesti do privremenog i trajnog pribavljanja zemljišta, ograničenog pristupa i ekonomskog raseljavanja.

Iako se fizičko raseljavanje ne očekuje za većinu podprojekata u okviru FRAME-a, ne može se u potpunosti isključiti. S obzirom na raspršenu prirodu radova i potencijalne utjecaje na firme uz cestu, poljoprivredne parcele, neformalne pristupne rute i aktivnosti povezane s turizmom (posebno u ruralnim i periurbanim područjima), PIMT u JP Ceste FBiH provest će temeljitu procjenu utjecaja na okoliš i društvo (E&S) za svaki podprojekt.

Pregledom će se utvrditi vjerojatnost i opseg pribavljanja zemljišta ili ograničenja pristupa. To će uključivati pregled projektne dokumentacije, terenske posjete i konzultacije s lokalnim vlastima i zajednicama. Tamo gdje je pribavljanje zemljišta ili raseljavanje vjerojatno, provest će se osnovno socioekonomsko istraživanje i popis.

Podprojekti koji aktiviraju zahtjeve WB ESS5 zahtijevat će pripremu RAP-ova specifičnih za lokaciju u skladu s ovim RPF-om te podložno pregledu i odobrenju Svjetske Banke. Rezultati prethodne procjene i RAP-ova bit će dokumentirani i objavljeni kao dio ukupne E&S dokumentacije projekta.

Pregled postupka provjere za FRAME:

Korak 1- Specijalist za socijalna pitanja PIMT-a provjerit će svaki podprojekt kako bi utvrdio jesu li vjerojatni utjecaji na pribavljanje zemljišta ili preseljenje.

Korak 2- Prethodna procjena provest će se na temelju dostupnih podataka i preliminarne nacrtu kako bi se procijenila potreba za RAP-om.

Korak 3- PIMT tim će obaviti posjete lokacijama, angažirati zainteresirane strane, pregledati tehničku dokumentaciju (uključujući studije eksproprijacije ako su dostupne) te procijeniti potencijalne rizike i utjecaje.

Korak 4- Ako se potvrdi pribavljanje zemljišta ili ekonomsko/fizičko raseljavanje, PIMT će pripremiti RAP u skladu s ovim RPF-om i dostaviti ga Svjetskoj Banci na pregled.

Svi pripremni radovi - uključujući privremeno zauzimanje zemljišta, izgradnju pristupnih cesta ili stabilizaciju kosina - također moraju biti u skladu s načelima ovog RPF-a, čak i ako izlaze izvan trajnog cestovnog otiska.

Prilog D ovog RPF-a sadrži standardizirani predložak za provjeru pribavljanja zemljišta i preseljenja koji se koristi tijekom pripreme podprojekta.

4. ZAHTJEVI SVJETSKJE BANKE (ESS5)

Standard Svjetske Banke za okoliš i društvo 5 (ESS5) o pribavljanju zemljišta, ograničenjima korištenja zemljišta i prisilnom preseljenju prepoznaje da pribavljanje zemljišta povezano s projektom i

ograničenja korištenja zemljišta mogu uzrokovati negativne utjecaje na ljude i zajednice. Takvi utjecaji mogu uključivati:

- **Fizičko raseljavanje** Premještanje ili gubitak skloništa i stambenog zemljišta;
- **Ekonomsko raseljavanje** Gubitak zemljišta, imovine ili pristupa imovini, što dovodi do gubitka prihoda ili sredstava za život;
- **Ograničenja pristupa** Privremena ili trajna nemogućnost pristupa proizvodnim resursima ili uslugama.

Ti negativni utjecaji mogu se pojaviti čak i u slučajevima kada gubitak nije trajan te kao takvi i dalje spadaju u područje primjene ESS5.

U skladu s ESS5, projekt FRAME posvećen je rješavanju takvih rizika putem sljedećih ciljeva:

- Izbjeći ili smanjiti prisilno preseljenje i ograničenja korištenja zemljišta;
- Tamo gdje izbjegavanje nije moguće, osigurati da pogođene osobe dobiju naknadu u iznosu zamjenske cijene za izgubljenu imovinu te podršku u obnavljanju i, gdje je to moguće, poboljšanju svojih sredstava za život i životnog standarda;
- Kako bi se spriječila prisilna deložacija;
- Poboljšati životne uvjete siromašnih ili ranjivih osoba koje su fizički raseljene, uključujući osiguravanje odgovarajućeg smještaja, usluga i sigurnosti vlasništva;
- Osmisliti i provesti preseljenje kao programe održivog razvoja, omogućujući pogođenim osobama da izravno imaju koristi od Projekta;
- Osigurati transparentno objavljivanje informacija, smislene konzultacije i informirano sudjelovanje pogođenih zajednica u svim aktivnostima vezanim uz preseljenje.

Prema ESS5, pojam „raseljene osobe“ uključuje sve osobe na koje negativno utječe pribavljanje zemljišta ili povezana ograničenja, bez obzira je li potrebno fizičko preseljenje ili ne. Kategorije raseljenih osoba i njihova odgovarajuća prava sažete su u nastavku:

Kategorija	Definicija	Pravo
a) Osobe s formalnim zakonskim pravima na zemljište/imovinu	Oni s pravnom dokumentacijom ili priznati prema nacionalnom zakonu	Puna naknada za gubitak + pomoć pri preseljenju i osiguravanju sredstava za život
b) Osobe s priznatim pravima na zemljište/imovinu	Oni koji nemaju zakonsko pravo vlasništva, ali čija su potraživanja priznata prema nacionalnom pravu ili uobičajenoj upotrebi	Naknada za pogođenu imovinu + pomoć pri preseljenju i osiguravanju sredstava za život
c) Osobe bez prepoznatljivih zakonskih prava	Uključujući neformalne korisnike, sezonske korisnike resursa ili one koji nezakonito zauzimaju zemljište	Nema pravo na naknadu za zemljište, ali ima pravo na pomoć i naknadu za drugu imovinu

Tablica 1: Kategorije pogođenih osoba i odgovarajuća prava

Ključni zahtjevi za implementaciju ESS5 u okviru projekta FRAME:

- **Izbjegavajte prisilno preseljenje** gdje god je to izvedivo. Ako je neizbježno, smanjite utjecaje i provedite dobro isplanirane mjere ublažavanja.

- Analizirati alternativne nacрте projekata kako bi se smanjila potreba za otkupom zemljišta ili ograničenjem korištenja zemljišta, uzimajući u obzir ekološke, finansijske i društvene kompromise.
- Promicati pregovore o nagodbama umjesto formalne eksproprijacije, gdje je to izvedivo, kako bi se izbjegla nepotrebna pravna i proceduralna kašnjenja.
- Kada se eksproprijacija ne može izbjeći, osigurati naknadu po zamjenskoj cijeni i drugu potrebnu pomoć za poboljšanje ili obnovu životnog standarda ili sredstava za život prije početka projekta.
- **Prisilno iseljenje** je zabranjeno. Korištenje zakonskih ovlasti poput eksproprijacije bit će dopušteno samo ako je u skladu s nacionalnim zakonodavstvom i ako se provodi uz pravičan postupak, transparentnost i u skladu s ESS5.
- Osigurati rano i kontinuirano objavljivanje informacija o projektu te osigurati smislene konzultacije i sudjelovanje svih uključenih osoba.
- Mehanizam za rješavanje pritužbi (GRM) bit će operativan što je prije moguće kako bi se pravovremeno i pristupno riješili problemi vezani uz naknadu, preseljenje ili obnovu sredstava za život.

U slučajevima kada su otkup zemljišta ili ograničenja korištenja zemljišta neizbježni, JP Ceste Federacije BiH, kao provedbeni subjekt, provest će popis i socioekonomsko istraživanje svih pogođenih osoba, kao i detaljan popis imovine. To će omogućiti pravilnu provjeru podobnosti i spriječiti osobe koje ne ispunjavaju uvjete (npr. oportunističke doseljenike) da koriste prava iz projekta.

Projekt FRAME neće podržavati nikakvu aktivnost koja dovodi do ograničavanja pristupa zakonski određenim parkovima ili zaštićenim područjima. Ako takvi utjecaji postanu očitij tijekom provedbe, Projekt će proći kroz restrukturiranje ili promjene dizajna kako bi ostao u potpunosti u skladu s ESS5, uključujući pripremu specifičnih planova ublažavanja i odgovarajuće praćenje.

5. NACIONALNI PRAVNI OKVIR

5.1. Pregled relevantnih zakona

Pribavljanje zemljišta i imovinska prava u Federaciji BiH regulirani su robusnim pravnim okvirom koji utvrđuje postupke za eksproprijaciju, vlasništvo, registraciju zemljišta i administrativne postupke. Sljedeći zakoni su od posebne važnosti za provedbu FRAME projekta tamo gdje može doći do pribavljanja zemljišta ili ograničenja korištenja zemljišta:

1. **Zakon o eksproprijaciji Federacije**("Službene novine Federacije BiH", br. 70/2007, 36/2010, 25/2012, 8/2015 - Odluka Ustavnog suda, 34/2016): Definira postupke za eksproprijaciju nekretnina u javnom interesu, uključujući uvjete, načela naknade, prava pogođenih osoba i pravne lijekove.
2. **Zakon o cestama Federacije BiH**("Službene novine Federacije BiH", br. 12/2010, 16/2010 - ispravak i 66/2013): Utvrđuje pravnu osnovu za izgradnju, rekonstrukciju, održavanje i zaštitu javnih cesta i putnih prava, uključujući postupke vezane uz zemljište potrebno za cestovnu infrastrukturu.
3. **Zakon o stvarnim pravima**("Službene novine Federacije BiH", br. 66/2013, 100/2013 i 32/2019 - Odluka Ustavnog suda): Uređuje imovinska prava, uključujući vlasništvo, služnosti, pravo gradnje i posjed, koja su ključna za utvrđivanje zakonskih prava na naknadu.
4. **Zakon o poljoprivrednom zemljištu**("Službene novine Federacije BiH", br. 52/09): Utvrđuje odredbe za korištenje, zaštitu i prenamjenu poljoprivrednog zemljišta, uključujući uvjete pod kojima se ono može eksproprijirati u nepoljoprivredne svrhe.

5. **Zakon o građevinskom zemljištu**("Službene novine Federacije BiH", br. 32/2003, 52/2003 - ispravak, 33/2006, 39/2006 - ispravak, 39/2009, 35/2012, 46/2016; i "Službeni glasnik BiH", br. 15/2012 i 42/2018 - odluke Ustavnog suda): Obrađuje pitanja koja se odnose na upravljanje i korištenje gradskog građevinskog zemljišta, uključujući pribavljanje i dodjelu.
6. **Zakon o izvanparničnom postupku**("Službene novine Federacije BiH", br. 2/1998, 39/2004, 73/2005, 80/2014 - drugi zakon, i 11/2021): Regulira sudske postupke u stvarima kao što su utvrđivanje vlasništva ili rješavanje sporova gdje formalni spor nije primjenjiv.
7. **Zakon o upravnom postupku**("Službene novine Federacije BiH", br. 2/1998, 48/1999, 61/2022): Utvrđuje postupke za donošenje odluka od strane javnih tijela i osigurava pravičan postupak i pravo na žalbu na upravne odluke, uključujući one koje se odnose na eksproprijaciju zemljišta.
8. **Zakon o zemljišnim knjigama**("Službene novine Federacije BiH", br. 58/2002, 19/2003, 54/2004, 32/2019 - Odluka Ustavnog suda i 61/2022): Uređuje registraciju prava na nekretninama i osigurava pravnu sigurnost vlasništva, ključni element za naknadu prema nacionalnim i standardima ESS5.
9. **Zakon o geodetskoj izmjeri i katastru nekretnina**("Službeni list SR BiH", br. 22/1984, 12/1987, 26/1990, 36/1990; "Službeni list R BiH", br. 4/1993 - uredba; i "Službeni list Federacije BiH", br. 58/2002 - drugi zakon): Podržava točnu identifikaciju i mapiranje zemljišta i imovine u pravne i kompenzacijske svrhe.
10. **Zakon o ravnopravnosti spolova u Bosni i Hercegovini**("Službeni glasnik BiH", br. 32/10): Osigurava jednak tretman žena i muškaraca, uključujući slučajeve vlasništva nad zemljištem, naknade i sudjelovanja u procesima konzultacija i preseljenja.
11. **Zakon o upravnim sporovima**("Službene novine Federacije BiH", br. 09/05): Pruža mehanizam za sudsku reviziju upravnih akata, uključujući odluke vezane uz eksproprijaciju ili naknadu.

Zakon	Kratak opis
Zakon o eksproprijaciji	Uređuje postupak i uvjete za eksproprijaciju privatne imovine u javnom interesu, uključujući postupke naknade štete.
Zakon o cestama	Pružava pravni okvir za razvoj i upravljanje cestama, uključujući pristup zemljištu i pravima prolaza.
Zakon o stvarnim pravima	Definira zakonsko vlasništvo, prava korištenja i druga prava na nekretninama potrebna za utvrđivanje prava.
Zakon o poljoprivrednom zemljištu	Uređuje korištenje, prenamjenu i zaštitu poljoprivrednog zemljišta, uključujući uvjete za pribavljanje zemljišta.
Zakon o građevinskom zemljištu	Uređuje pravni režim i prijenos gradskog građevinskog zemljišta, uključujući prava na naknadu.
Zakon o izvanparničnom postupku	Definira sudske postupke u slučajevima koji se odnose na imovinska prava kada ne postoji spor između stranaka.
Zakon o upravnom postupku	Utvrđuje opća načela i postupak za upravno donošenje odluka, uključujući pravo na žalbu.
Zakon o zemljišnim knjigama	Pružava postupke za registraciju zemljišta, bitne za provjeru vlasništva i zakonskih prava.
Zakon o geodetskoj izmjeri i katastru nekretnina	Regulira identifikaciju imovine i katastarsko mapiranje, što je potrebno za točnu eksproprijaciju i naknadu.

Zakon o ravnopravnosti spolova u Bosni i Hercegovini	Zabranjuje diskriminaciju na temelju spola i promiče jednaka prava, uključujući pristup imovini i naknadi.
Zakon o upravnim sporovima	Pružuje mehanizme za sudsku reviziju upravnih odluka, uključujući žalbe vezane uz eksproprijaciju.

Tablica 2: Sažetak pravnog i regulatornog okvira

5.2. Nedostaci i mjere ublažavanja

Iako nacionalni pravni okvir u Federaciji BiH pruža općenito dobru osnovu za rješavanje pribavljanja zemljišta i imovinskih prava, postoji nekoliko nedostataka u usporedbi s ESS5 Svjetske Banke. Projekt FRAME slijedit će strožije zahtjeve WB ESS5, ovisno o tome koji je od njih više štiti pogođene osobe.

Područje	Nacionalni pravni okvir	Zahtjev ESS5	Mjere ublažavanja za FRAME
Pravo na naknadu	Pravo na sudjelovanje imaju samo formalni zakonski vlasnici ili oni s pravnim zahtjevima.	Uključuje formalne vlasnike, neformalne korisnike i one bez zakonskih prava.	FRAME RPF osigurava da se sve kategorije raseljenih osoba prema ESS5 identificiraju i dobiju naknadu ili pomoć.
Obnova sredstava za život	Fokus je na naknadi za zemljište/imovinu; podrška za život nije izričito potrebna.	Zahtijeva podršku za obnovu ili poboljšanje egzistencije pogođenih osoba.	FRAME podprojekti će prema potrebi uključivati mjere za obnovu sredstava za život.
Ranjive skupine	Nema posebnih odredbi.	Zahtijeva identifikaciju i dodatnu podršku za siromašne ili ranjive osobe.	FRAME RPF uključuje odredbe za identifikaciju i pomoć ranjivim osobama.
Sudjelovanje javnosti	Ograničeni zahtjevi za konzultacije.	Zahtijeva smislene konzultacije, otkrivanje i sudjelovanje.	Javno sudjelovanje i objavljivanje bit će integrirani u planiranje i provedbu podprojekata.
Mehanizam za pritužbe	Nema formalnog zahtjeva za nadležna upravljanja projektima.	Zahtijeva pristupačan i transparentan GM za raseljene osobe.	FRAME će osigurati da je operativni GM na mjestu tijekom cijelog projektnog ciklusa.
Praćenje i evaluacija	Nema potrebe za praćenjem ishoda.	Zahtijeva praćenje ishoda i utjecaja preseljenja.	FRAME će po potrebi uključiti mehanizme praćenja i evaluacije u RAP-ove specifične za lokaciju.

Tablica 3: Usporedba nacionalnog okvira i zahtjeva IFI-a s mjerama za popunjavanje praznina

6. NAČELA I OBVEZE PRESELJENJA

Sljedeća načela vodit će sve aktivnosti preseljenja i pribavljanja zemljišta povezane s provedbom projekta FRAME:

1. Usklađenost sa zakonodavstvom Federacije BiH i ESS5 Svjetske Banke

Sva prisilna eksproprijacija zemljišta, ograničenja korištenja zemljišta i preseljenje provodit će se u skladu s važećim zakonima Federacije Bosne i Hercegovine (FBiH), Okolišnim i

socijalnim standardom 5 Svjetske Banke (ESS5), ovim Okvirom politike preseljenja (OPF) i dobrom međunarodnom praksom. U slučajevima gdje postoje neslaganja između zakonodavstva Federacije Bosne i Hercegovine i ESS5 Svjetske Banke, prevladat će odredbe koje nude viši standard zaštite osobama pogođenim projektom (PAP).

2. Izbjegavanje i minimiziranje prisilnog preseljenja

Uložit će se svi naponi kako bi se izbjeglo prisilno preseljenje. Tamo gdje izbjegavanje nije izvedivo, preseljenje će se svesti na minimum pažljivim osmišljavanjem podprojekata i planiranjem provedbe. Kad god je to moguće, tražit će se prijateljski sporazumi i pregovaračka rješenja kako bi se smanjila potreba za formalnim eksproprijacijum.

3. Priprema Akcijskih planova preseljenja (RAP)

Za sve podprojekte gdje je preseljenje neizbježno, pripremit će se i provesti RAP-ovi specifični za lokaciju u skladu s ovim RPF-om. RAP će uključivati detaljna socioekonomska istraživanja i popise stanovništva kako bi se identificirale osobe koje ispunjavaju uvjete, utvrdila priroda i opseg utjecaja te uspostavile odgovarajuće mjere kompenzacije i obnove sredstava za život.

4. Datum utvrđivanja prava na naknadu ("Cut-Off Date")

Krajnji rok za ispunjavanje uvjeta bit će:

- Za formalne vlasnike: datum podnošenja prijedloga za eksproprijaciju nadležnom općinskom tijelu (prema Zakonu o eksproprijaciji Federacije BiH).
- Za neformalne korisnike: datum početka socioekonomskog osnovnog istraživanja. Ovaj datum bit će javno objavljen i priopćen na jasan i kulturno primjeren način, uključujući lokalne konzultacije i objave na relevantnim jezicima.

5. Obnova sredstava za život i životnog standarda

Uložit će se svi naponi kako bi se obnovili ili poboljšali uvjeti života i životni standard pogođenih osoba na razine prije raseljavanja ili na razine prije početka provedbe projekta, ovisno o tome koja je vrijednost viša.

6. Načela kompenzacije

Sve pogođene osobe (uključujući vlasnike, zakonske stanare, neformalne korisnike i najmoprimce) identificirane na dan zatvaranja imat će pravo na naknadu¹i/ili pomoć kako je detaljno opisano u Matrici prava (Tablica 3). Naknada će biti:

- U cijelosti osigurano prije raseljavanja ili početka građevinskih radova.
- Na temelju zamjenske cijene izgubljene imovine, uključujući transakcijske troškove.
- Pruža se u gotovini ili, gdje je to izvedivo i prikladno, kao zamjensko zemljište ili građevine jednake vrijednosti.

Za vlasnike u odsutnosti ili slučajeve s neriješenim pravnim sporovima, sredstva odštete bit će položena na escrow račune dok se ne utvrde zakoniti podnositelji zahtjeva.

7. Preseljenje i kompenzacija zasnova na zemljištu

Tamo gdje su pogođeni izvori prihoda vezani uz zemljište, prednost će se dati naknadi

¹U slučajevima kada se eksproprijacija dogodila prije uključivanja Svjetske banke, pogođene osobe koje možda nisu u početku identificirane mogle bi se retroaktivno prepoznati putem dubinske revizije preseljenja. Takve osobe imat će pravo na naknadu ili pomoć u skladu s ESS5 i ovim RPF-om.

zemljište za zemljište. Ako to nije izvedivo, osigurati će se novčana naknada u punom iznosu zamjenske cijene. Amortizacija imovine neće se odbijati pri određivanju vrijednosti naknade.

8. Privremeno zauzimanje zemljišta

Privremeni utjecaji tijekom gradnje (npr. korištenje zemljišta za skladištenje ili pristup) bit će kompenzirani u skladu sa Zakonom o eksproprijaciji Federacije BiH i WB ESS5. Neformalni korisnici pogođeni privremenim zauzimanjem također će imati pravo na naknadu i/ili pomoć.

9. Podrška ranjivim skupinama

Posebna će se pozornost posvetiti potrebama ranjivih pojedinaca ili skupina (npr. starijih osoba, osoba s invaliditetom, kućanstava u kojima vode žene, siromašnih, romskih zajednica). Mjere podrške mogu uključivati pomoć u razumijevanju prava, pomoć tijekom preseljenja i davanje prioriteta u pristupu programima za obnovu sredstava za život.

10. Ograničenja pristupa i utjecaji na zajednicu

Naknada će se također primjenjivati na pojedince ili zajednice koje pretrpe privremeni ili trajni gubitak pristupa zajedničkim resursima (npr. pašnjacima, šumama, izvorima vode), bez obzira imaju li formalna zakonska prava ili ne. Prava i uobičajena korištenja lokalnih i autohtonih zajednica bit će poštovana i obnovljena.

11. Pomoć pri preseljenju

U slučajevima fizičkog raseljavanja, potencijalno ugrožene osobe (PAP) primit će pomoć pri preseljenju, uključujući prijevoz stvari, podršku u osiguravanju alternativnog smještaja ili poslovnih prostora te troškove prijenosa komunalnih usluga ili ponovne instalacije poslovne infrastrukture.

12. Objavljivanje informacija i javne konzultacije

Osobe pogođene utjecajem na okoliš bit će informirane i konzultirane tijekom cijelog procesa pribavljanja zemljišta i preseljenja. Dobit će jasne, pravovremene i kulturno primjerene informacije o pravima, alternativama i mehanizmima za podnošenje pritužbi. To uključuje i prijevod na jezike manjina gdje je to potrebno.

13. Mehanizam za rješavanje pritužbi (GRM)

Funkcionalan, pristupačan i responzivan GRM bit će uspostavljen i održavan tijekom cijelog životnog ciklusa Projekta. Sve pritužbe vezane uz preseljenje i naknadu bit će riješene brzo i učinkovito, u skladu s Poglavljem 9 ovog RPF-a.

14. Praćenje i evaluacija

JP Ceste FBiH bit će odgovorne za praćenje i evaluaciju provedbe RAP-a. To će uključivati i interno praćenje i, gdje je potrebno, angažiranje neovisne treće strane za procjenu ishoda i osiguranje usklađenosti s ovim RPF-om i WB ESS5. Pojediniosti su navedene u Poglavlju 10 ovog RPF-a.

7. PRIPREMA AKCIJSKOG PLANA PRESELJENJA (RAP)

7.1. Obavezni sadržaj RAP-a

Svi podprojekti u okviru FRAME projekta koji uključuju fizičko ili ekonomsko raseljavanje - bilo zbog pribavljanja zemljišta, privremenog zauzimanja ili ograničenja pristupa resursima povezanih s projektom - zahtijevat će pripremu Akcijskog plana preseljenja (RAP) specifičnog za lokaciju na pregled i odobrenje Svjetske Banke.

Sveukupna odgovornost za pripremu i provedbu RAP-ova leži na JP Ceste FBiH kao provedbenoj agenciji. JP Ceste FBiH će koordinirati s nadležnim općinskim vlastima, katastarskim uredima, pružateljima komunalnih usluga i svim drugim uključenim institucijama ili izvođačima radova kako bi se osiguralo pravovremeno i učinkovito planiranje i provedba RAP-a.

Početak razvoja RAP-a

Priprema RAP-a započet će nakon što se definira fizički otisak podprojekta i utvrdi - putem ekološke i društvene analize (prema obrascu u Prilogu D) - da je prisilno pribavljanje zemljišta ili preseljenje neizbježno.

JP Ceste Federacije BiH će:

- Provesti preliminarnu provjeru predloženih lokacija kako bi se razumjeli aranžmani za vlasništvo i korištenje zemljišta.
- Odaberite alternative koje minimiziraju raseljavanje i utjecaj na imovinu i egzistenciju.
- Provesti popis i inventuru imovine svih osoba na koje utječu predložene aktivnosti, uključujući neformalne korisnike i ranjive skupine.

Minimalni sadržaj RAP-a

Svaki RAP bit će razvijen u skladu s načelima i postupcima definiranim u ovom Okviru politike preseljenja (RPF) i uključivat će najmanje sljedeće elemente:

- a) **Opis projekta**- Uključujući karte i opravdanje za pribavljanje zemljišta te napore uložene u izbjegavanje ili smanjenje raseljavanja.
- b) **Popis i popis pogođene imovine**- Detaljan opis broja, kategorija i socioekonomskog profila pogođenih osoba te popis pogođene imovine.
- c) **Opis ograničenja vezanih uz projekt**- Bilo kakva ograničenja pristupa prirodnim resursima ili uslugama uzrokovana projektom.
- d) **Pregled aranžmana o vlasništvu zemljišta**- Uključujući formalno i neformalno vlasništvo, zajedničku ili uobičajenu upotrebu i status pravne dokumentacije.
- e) **Pravni i institucionalni okvir**- Primjenjivi zakoni Federacije BiH i ESS5 Svjetske Banke, te identifikacija svih mjera potrebnih za premošćivanje razlika između njih dvoje.
- f) **Metodologija vrednovanja**- Postupci i standardi za vrednovanje imovine, uključujući načela zamjenskih troškova i pristup vrednovanju neformalnih građevina.
- g) **tablica i datum završetka**- Kriteriji za ostvarivanje prava na naknadu i pomoć. Krajnji rok bit će jasno priopćen pogođenim osobama.
- h) **Institucionalne uloge i odgovornosti**- Subjekti odgovorni za provedbu RAP-a, uključujući JP Ceste Federacije BiH i prateće agencije.
- i) **Raspored provedbe**- Vremenski rokovi za svaki korak procesa RAP-a (npr. konzultacije, naknada, preseljenje i rješavanje pritužbi).
- j) **Trošak i proračun**- Detaljne procjene troškova, uključujući naknadu, obnovu sredstava za život, pomoć pri preseljenju i nepredviđene troškove.
- k) **Plan konzultacija i otkrivanja informacija**- Strategija za uključivanje zainteresiranih strana i osiguranje transparentnosti.
- l) **Mehanizam za rješavanje pritužbi**- Opis GRM-a na razini projekta prilagođenog pitanjima vezanim uz zemljište, uključujući vremenske rokove i odgovorne subjekte.
- m) **Okvir za praćenje i evaluaciju**- Pokazatelji, uloge i učestalost internog i eksternog praćenja provedbe RAP-a.

Detaljan popis zahtjeva za sadržaj RAP-a nalazi se u Prilogu A ovog RPF-a.

Pojedinačne datoteke o naknadi štete

Svaki RAP mora biti popraćen skupom pojedinačnih datoteka o naknadi za svako pogođeno kućanstvo ili pojedinca. Ove datoteke - koje sadrže socioekonomske podatke, popis imovine, prava i sporazume o naknadi - bit će povjerljive i sigurno pohranjene od strane JP Ceste FBiH radi zaštite privatnosti i prava pogođenih osoba.

Sažetak prava

RAP mora uključivati Matricu prava (kako je navedeno u Tablici 4 ovog RPF-a) kako bi se saželi prikazi naknada i pomoći za različite kategorije pogođenih osoba. Ova matrica će također poslužiti kao ključni alat za konzultacije.

Dodatni zahtjevi za RAP-ove na temelju vrste raseljavanja

a) Fizičko raseljavanje

Tamo gdje je fizičko preseljenje neizbježno, RAP-ovi moraju uključivati mjere planiranja koje obuhvaćaju:

- **Mogućnosti preseljenja i podrška-** Uključujući finansijsku pomoć za preseljenje, podršku za privremeni smještaj i prijevoz robe.
- **Odabir mjesta za preseljenje-** Ako je primjenjivo, uključujući pripremu lokacije, infrastrukturne standarde i strategije društvene integracije.
- **Podrška ranjivim skupinama-** Ciljana pomoć kako bi se osiguralo da siromašne i rizične skupine ne budu u gorem položaju.
- **Infrastruktura i usluge zajednice-** Osiguravanje održavanja ili poboljšanja pristupa vodi, sanitarnim uvjetima, obrazovanju i zdravstvenoj skrbi.
- **Utjecaji na zajednicu domaćina-** Mjere za ublažavanje pritiska na zajednice primatelje i osiguranje uzajamne koristi.

b) Značajno ekonomsko raseljavanje

Za podprojekte koji uzrokuju značajan utjecaj na egzistenciju (npr. gubitak poljoprivrednog zemljišta, poslovanja ili pristupa resursima), RAP mora također uključivati:

- **Procjena utjecaja na životne uvjete-** Detaljno navođenje vrsta pogođenih izvora prihoda, kao što su poljoprivreda, trgovina ili korištenje prirodnih resursa.
- **Mjere za obnovu sredstava za život-** Uključujući podršku za zapošljavanje, prekvalifikaciju, poljoprivredne inpute ili ponovno uspostavljanje poslovanja.
- **Podrška za tvrtke i radnike-** Naknada za gubitak prihoda, zastoj u poslovanju i plaće zaposlenika tijekom prekida.
- **Mjere za povećanje prihoda-** Istraživanje mogućnosti za poboljšanje produktivnosti ili uvođenje alternativnih načina života.

7.2. Revizija završenih aktivnosti

Za dionice cesta ili podprojekte u okviru projekta FRAME gdje je eksproprijacija provedena prije sudjelovanja Svjetske Banke i gdje se ne očekuje daljnje pribavljanje zemljišta, neće se izrađivati Akcijski plan preseljenja (RAP) specifičan za lokaciju.

Umjesto toga, provest će se dubinska analiza (revizija) preseljenja kako bi se:

- Procijeniti je li eksproprijacija provedena u skladu s nacionalnim zakonodavstvom;
- Utvrditi sve nedostatke u odnosu na zahtjeve ESS5 Svjetske Banke;
- Utvrdite jesu li potrebne dodatne korektivne mjere (npr. dodatna naknada, podrška za život ili mjere rješavanja pritužbi) kako bi se postigla usklađenost s WB ESS5.

Revizija će pregledati relevantnu dokumentaciju (npr. odluke o eksproprijaciji, evidenciju o naknadi, podnesene i riješene pritužbe) i uključivati intervjue s uzorkom pogođenih osoba, posebno ranjivih skupina.

Nalazi i sve potrebne korektivne mjere bit će dokumentirani u Izvješću o dubinskoj analizi preseljenja (RDDR) za svaku revidiranu dionicu. Izvješće će biti dostavljeno Svjetskoj Banci na pregled i odobrenje prije početka građevinskih radova na revidiranim dionicama.

Tamo gdje se utvrde nedostaci, JP Ceste FBiH će implementirati Planove korektivnih mjera (CAP) u skladu s ovim RPF-om i WB ESS5. Provedbu CAP-a će pratiti i provjeravati PIMT te će o tome izvijestavati Banci.

U slučajevima kada revizija potvrdi da je stečeno zemljište bilo nekorišteno i da pribavljanje nije rezultiralo fizičkim ili ekonomskim raseljavanjem, pregled će se oslanjati isključivo na dokumentaciju (npr. odluke o eksproprijaciji, zapise o naknadi). U takvim slučajevima neće se provoditi razgovori s pogođenim osobama jer pribavljanje zemljišta nije negativno utjecalo na nijednu osobu.

8. NAKNADA I PRAVA

Za FRAME projekt, sve osobe pogođene projektom (PAP) koje pretrpe gubitke zbog pribavljanja zemljišta, ograničavanja pristupa ili preseljenja imat će pravo na pravednu i pravovremenu naknadu u skladu s važećim zakonodavstvom Federacije Bosne i Hercegovine (FBiH) i Standardom zaštite okoliša i socijalnih pitanja 5 (ESS5) Svjetske Banke. Pravo na naknadu utvrđuje se na temelju krajnjeg datuma, uključujući formalne zakonske vlasnike, priznate podnositelje zahtjeva prema nacionalnom zakonu i neformalne korisnike bez priznatih prava. Naknada i pomoć imaju za cilj potpunu obnovu ili poboljšanje sredstava za život i životnog standarda u odnosu na uvjete prije raseljavanja. Prava su kategorizirana na sljedeći način:

- **Gubitak zemljišta (trajno pribavljanje):** Formalni vlasnici i priznati podnositelji zahtjeva primit će naknadu u punom iznosu zamjenske cijene, koja pokriva sve povezane troškove. Neformalnim korisnicima pružit će se pomoć pri preseljenju i obnovi sredstava za život.
- **Gubitak stambenih ili poslovnih objekata:** Vlasnici i korisnici imaju pravo na naknadu u iznosu zamjenske cijene, pomoć pri preseljenju i podršku za ponovno pokretanje poslovanja gdje je to relevantno.
- **Gubitak usjeva, drveća i druge imovine:** Naknada će se isplatiti po fer tržišnoj vrijednosti, na temelju vrste imovine i proizvodne vrijednosti.

- **Privremeno korištenje zemljišta:** Naknada će pokriti gubitak korištenja tijekom razdoblja privremene okupacije, a zemljište će biti vraćeno u prvobitno stanje nakon okupacije.
- **Ograničen pristup zemljištu ili resursima:** Osobe pogođene projektima koje izgube pristup komunalnim, uobičajenim ili drugim resursima bit će obeštećene ili će im biti ponuđen alternativni pristup.
- **Utjecaji na životne uvjete:** Pomoć poput osposobljavanja za posao ili poslovne podrške bit će dostupna osobama koje gube prihod ili ekonomske prilike.
- **Ranjive skupine:** Dodatna ciljana podrška bit će pružena kako bi se osigurao pravedan tretman ranjivih kućanstava.

Detaljna Matrica prava koja opisuje mjere podobnosti i naknade nalazi se u Tablici 4 ovog RPF-a. Ova matrica osigurava transparentnu, dosljednu i pravednu provedbu naknada tijekom cijelog FRAME projekta.

Vrsta gubitka / utjecaja	Pogođena osoba(e)	Pravo / Naknada	Napomene
1. Trajni gubitak zemljišta	Formalni vlasnici i priznati podnositelji zahtjeva	Potpuna naknada troškova zamjene, uključujući vrijednost zemljišta, pristojbe za registraciju, poreze i troškove prijenosa.	Naknada isplaćena prije pribavljanja zemljišta.
	Neformalni stanari	Pomoć za obnovu sredstava za život i podrška za preseljenje; bez novčane naknade za zemljište.	Podrška za obnovu sredstava za život.
2. Gubitak stambenih objekata	Vlasnici i stanari	Naknada u punom iznosu zamjenske cijene bez amortizacije; pomoć pri preseljenju, uključujući troškove selidbe.	Zamjenski smještaj koji zadovoljava minimalne standarde.
3. Gubitak komercijalnih struktura ili poslovanja	Vlasnici i stanari	Naknada u punom iznosu zamjenske cijene; podrška za obnovu sredstava za život, uključujući privremenu potporu prihodima tijekom tranzicije.	Pomoć pri ponovnom pokretanju poslovanja.
4. Gubitak usjeva, drveća i druge imovine	Korisnici i vlasnici zemljišta	Naknada po trenutnoj tržišnoj vrijednosti na temelju vrste usjeva/stabla i produktivne vrijednosti; opcije zamjene ili novčane naknade.	Uključuje višegodišnje i sezonske kulture.

5. Privremeno zauzimanje zemljišta	Vlasnici zemljišta i korisnici	Naknada za gubitak korištenja tijekom razdoblja okupacije; vraćanje zemljišta u prvobitno stanje nakon korištenja.	Na temelju trajanja i utjecaja zanimanja.
6. Ograničen pristup zemljištu ili resursima	Pojedinci ili zajednice s pravima pristupa	Naknada ili pružanje alternativnog pristupa ili resursa za ublažavanje gubitka pristupa.	Uključuje zajednička, običajna ili tradicionalna prava.
7. Gubitak sredstava za život / Ekonomsko raseljavanje	Osobe koje gube prihod ili poslovnu imovinu	Mjere za obnovu sredstava za život, uključujući osposobljavanje za posao, podršku zapošljavanju ili pomoć pri pokretanju poslovanja.	Prilagođeno individualnim/poslovnim potrebama.

Tablica 4: Matrica prava

9. NAKNADA PO KATEGORIJAMA IMOVINE

Za FRAME projekt u Federaciji Bosne i Hercegovine (FBiH), naknada za oduzetu imovinu bit će u skladu sa Zakonom o eksproprijaciji Federacije Bosne i Hercegovine i relevantnim propisima Svjetske Banke, uključujući najbolje međunarodne prakse.

Građevine i građevinsko zemljište

Poželjni pristup kompenzaciji je zamjena građevina i građevinskog zemljišta imovinom slične veličine, standarda i korisnosti. Zamjensko zemljište i građevine trebaju biti približno jednake veličine, korisnosti te dostupnosti usluga i mogućnosti za život (npr. zapošljavanje, poljoprivreda). Tamo gdje se osigurava manja ili manje povoljna zamjenska imovina, pogođenim osobama (PAP-ovima) mora se nadoknaditi razlika u vrijednosti. Ako se PAP-ovi odluče za novčanu naknadu ili se zamjenska imovina ne može pronaći lokalno, novčane isplate će se izvršiti po punoj zamjenskoj cijeni. Ovaj trošak uključuje sve troškove vezane uz materijale, rad, prijevoz, registraciju i pripremu zemljišta u vrijeme kompenzacije, isključujući amortizaciju ili vrijednost spašavanja. Naknada će također pokriti svaku štetu uzrokovanu građevinskim aktivnostima.

Poljoprivredno zemljište

Naknada će dati prioritet ponudi zamjenskog zemljišta usporedive veličine, plodnosti, topografije i lokacije prihvatljive potencijalnim projektima (PAP-ovima). Ako se ne može pronaći odgovarajuće zemljište ili je neprihvatljivo, novčana naknada bit će isplaćena u punom iznosu zamjenske cijene, uključujući naknade za pripremu zemljišta, registraciju i prijenos. U situacijama kada je dostupno samo manje ili zemljište nižeg potencijala, potencijalni projekti mogu primiti kombinaciju zamjenskog zemljišta i novčane naknade kako bi se uravnotežile razlike u vrijednosti.

Neisplativo zemljište

Kada djelomična eksproprijacija zemljišta rezultira preostalim zemljištem koje je ekonomski neisplativo za poljoprivredu (zbog veličine, oblika, pristupa ili drugih ograničenja), potencijalni

projekti mogu zatražiti eksproprijaciju cijele parcele uz naknadu u skladu s glavnim pravima na eksproprijaciju zemljišta.

Usjevi i drveće

Naknada za višegodišnje i jednogodišnje usjeve koji se ne mogu ubrati prije pribavljanja zemljišta bit će isplaćena po punoj tržišnoj vrijednosti. Za štete tijekom provedbe projekta, naknada za prvu godinu bit će puna tržišna vrijednost, a za sljedeće godine po bruto tržišnoj vrijednosti. Izračuni naknade uzimaju u obzir prinose usjeva, troškove ponovne sadnje i izgubljeni prihod tijekom razdoblja ponovnog rasta. Za drveće, naknada slijedi formulu koja uzima u obzir tržišnu vrijednost, vrijeme rasta do zrelosti, troškove sadnje i održavanja. Komercijalno drvo se kompenzira po tržišnoj vrijednosti, uzimajući u obzir vrijeme sječe u odnosu na pribavljanje zemljišta.

Gubitci poslovanja i ograničenog pristupa

Tvrtke pogođene eksproprijacijom zemljišta primit će naknadu za objekte, zemljište, preseljenje, izgubljeni prihod i štetu povezanu s gradnjom. Pružit će se pomoć u pronalaženju zamjenskih poslovnih prostora gdje je to poželjno. Naknada će također pokriti gubitke povezane s ograničenim pristupom zemljištu, imovini ili uslugama ekosustava, bilo novčano ili na druge načine, poput alternativnog pristupa.

Sve mjere kompenzacije osmišljene su kako bi se obnovili ili poboljšali životni uvjeti i standard pogođenih osoba, s posebnom pažnjom prema ranjivim skupinama kako bi se osigurali pravedni ishodi.

Kategorija imovine	Pogođene osobe / Nositelji prava	Politika naknada
Objekti	Formalni vlasnici, neformalni vlasnici, najmoprimci	- Poželjna je zamjenska građevina/zemljište slične veličine, standarda i korisnosti. - Ako se ponudi manja ili nepovoljnija zamjena, razliku doplatite u gotovini. - Ako odaberete gotovinu ili zamjena nije dostupna, platite punu cijenu zamjene, uključujući materijal, rad, prijevoz i troškove registracije. - Naknada za štetu nastalu gradnjom. - Uključuje troškove preseljenja i naknadu za prijelaz.
Građevinsko zemljište	Formalni vlasnici, najmoprimci	- Poželjno je zamjensko zemljište slične veličine, plodnosti, topografije i lokacije. - Ako je zamjensko zemljište manje ili manje prikladno, kombinacija zamjenskog zemljišta i novca za uravnoteženje vrijednosti.

		- Ako se ne pronađe odgovarajuće zamjensko zemljište, platiti puni trošak zamjene, uključujući troškove pripreme i prijenosa.
Neisplativo zemljište	Formalni vlasnici, najmoprimci	- Ako je preostalo zemljište nakon djelomične akvizicije ekonomski neisplativo (premalo, lošeg oblika, nemogućnosti pristupa), vlasnik može zatražiti potpuno eksproprijaciju parcele. - Naknada pod istim uvjetima kao i za glavno pogođeno zemljište.
Jednogodišnji usjevi	Formalni vlasnici, najmoprimci, neformalni korisnici	- Naknada po punoj tržišnoj vrijednosti ako se usjevi ne mogu požnjati prije pribavljanja zemljišta. - Ako se pobere prije akvizicije, nema naknade. - Naknada pokriva troškove ponovne sadnje i izgubljeni prihod tijekom ponovnog rasta.
Višegodišnje biljke i drveće	Formalni vlasnici, najmoprimci, neformalni korisnici	- Naknada se temelji na punoj cijeni zamjene uzimajući u obzir starost usjeva/stabla, tržišnu vrijednost, troškove sadnje i održavanja te gubitak prihoda tijekom razdoblja ponovnog rasta. - Uključuje pravo na berbu postojećeg voća ili drva ako je moguće.
Tvrtke	Formalni vlasnici, najmoprimci	- Naknada za objekte i zemljište u punoj zamjenskoj vrijednosti. - Troškovi preseljenja, uključujući preseljenje opreme. - Gubitak neto prihoda do potpune obnove. - Pomoć u pronalaženju zamjenskog prostora. - Prijelazna naknada u iznosu od tri prosječne mjesečne plaće.
Ograničeni pristup / Gubitak usluga	Pogođene osobe i zajednice	- Novčana ili nenovčana naknada (npr. alternativni pristup) za gubitak pristupa zemljištu, imovini, uslugama ekosustava i javnoj infrastrukturi.

		- Obnova pristupa ili ekvivalentne usluge imaju prioritet.
--	--	--

Tablica 5: Sažetak politika naknada po kategoriji imovine (Matrica prava)

Ova Matrica prava na naknadu definira kategorije gubitaka i odgovarajuća načela naknade koja se primjenjuju u okviru FRAME projekta u Federaciji Bosne i Hercegovine. Osmišljena je kako bi se osiguralo da sve osobe pogođene projektom (PAP-ovi) - uključujući formalne vlasnike, zakupce i neformalne korisnike - prime pravednu i pravovremenu naknadu za svoje gubitke u skladu sa zakonodavstvom Federacije Bosne i Hercegovine, najboljim međunarodnim praksama i Svjetskom Bankom. Matrica daje prioritet zamjeni imovine ekvivalentnim zemljištem ili objektima gdje je to izvedivo, te novčanoj naknadi u punoj cijeni zamjene kada zamjena nije moguća ili je pogođene osobe ne preferiraju. Također se bavi naknadom za privremene utjecaje, poremećaje u poslovanju i ograničenja pristupa, s posebnim odredbama za ranjive skupine. Cilj je obnoviti ili poboljšati egzistenciju i životni standard pogođenih osoba uz minimalne poremećaje.

10. OBJAVA INFORMACIJA I KONZULTACIJE

JP Ceste Federacije BiH, zajedno s predstavnicima općinskih vlasti zaduženih za eksproprijaciju, bit će odgovorne za komunikaciju s pogođenim zajednicama i osobama pogođenim projektom (PAP).

Svi potencijalni projekti bit će pravovremeno obaviješteni o opsegu Projekta, dostupnom mehanizmu za pritužbe, kontaktnim podacima za daljnje upite i dostupnosti javno objavljenih dokumenata putem:

službena web stranica JP Ceste Federacije Bosne i Hercegovine www.jpfbih.ba i službene web stranice uključenih općina.

Pogođena kućanstva i poduzeća bit će obaviješteni od strane općinskih odjela nadležnih za eksproprijaciju o utjecajima Projekta na njihovu imovinu, s posebnom pažnjom na precizne utjecaje na razini parcele i imovine. S potencijalnim potencijalnim osobama konzultirat će se tijekom izrade Planova preseljenja (RAP) specifičnih za lokaciju te će biti obaviješteni o rezultatima popisa stanovništva i početnog istraživanja. Njihova mišljenja o naknadama i drugoj pomoći pri preseljenju bit će dužno uzeti u obzir.

Procesi i mehanizmi za osiguranje aktivnog sudjelovanja potencijalnih potencijalnih osoba i drugih zainteresiranih strana bit će detaljno opisani u svakom RAP-u, koji će također uključivati prilog s datumom, popisom suzainteresiranih strana i zapisnikom sa konzultacijskih sastanaka.

Poduzet će se posebne mjere kako bi se olakšao pristup informacijama za ranjive skupine. JP Ceste Federacije BiH, u suradnji s općinskim odjelima za socijalne poslove, osigurat će da se takvim kućanstvima ili pojedincima pruži prilagođena podrška kako bi razumjeli informacije o Projektu, proces preseljenja i njihova prava prema RPF-u i RAP-ovima.

JP Ceste Federacije BiH objavit će ovaj RP Fi sve buduće RAP-ove na engleskom i lokalnom jeziku. Dokumenti će biti objavljeni na službenoj web stranici JP Ceste Federacije BiH i dostupni općinama u kojima će se odvijati eksproprijacija zemljišta. Općine će držati tiskane kopije RPF-a i RAP-ova u svojim prostorijama radi javnog pristupa. Istovremeno, JP Ceste Federacije BiH osigurat će da se informacije o postupcima podnošenja pritužbi jasno komuniciraju i budu dostupne svim potencijalnim osobama tijekom provedbe Projekta.

Javne konzultacije o ovom RPF-u održat će se (moguće paralelno s javnim konzultacijama za druge okolišne i društvene instrumente pripremljene za Projekt). RPF će biti objavljen na web stranici JP Ceste Federacije BiH najmanje 10 dana prije javnih konzultacija, s dovoljno vremena da zainteresirane strane dostave komentare i pitanja. Pozivi na javne konzultacije bit će poslani relevantnim institucionalnim zainteresiranim stranama i objavljeni u nacionalnim i lokalnim novinama općina na koje se Projekt odnosi ili bi mogao utjecati. Obavijesti će se davati i putem drugih dostupnih kanala (web stranice, društveni mediji, TV i radio postaje).

Izvešće o konzultacijama, uključujući sve primljene komentare, pitanja i prijedloge, zajedno s popisom suzainteresiranih strana, bit će priloženo ovom RPF-u i dostavljeno Svjetskoj Banci na konačni pregled i naknadno ponovno objavljivanje.

11. MEHANIZAM ZA RJEŠAVANJE PRITUŽBI (GRM)

Mehanizam za pritužbe (GM) služi kao platforma za primanje, rješavanje i upravljanje pritužbama, komentarima i prijedlozima vezanim uz projekt. Njegov je primarni cilj osigurati učinkovit način rješavanja pritužbi. Prema Svjetskoj Banci navedenoj u ESS10, svaki projekt mora uspostaviti takav mehanizam u ranoj fazi pripreme projekta kako bi se brzo riješila specifična pitanja.

Projekt je razvio mehanizam za pritužbe kako bi se sustavno evidentirale i pratile sve pritužbe. Cilj ove inicijative je povećati transparentnost i odgovornost, a istovremeno smanjiti rizik od negativnih utjecaja na okoliš i društvo.

Upravni odbor projekta sastoji se od dvije razine: Odbora za pritužbe (GC) koje osniva i kojima upravlja JP Ceste FBiH, te Središnjeg odbora za pritužbe (CGC) kojim nadgleda Federalno Ministarstvo prometa i komunikacija, a koji je poznatiji kao Mehanizam za pritužbe projekta.

Kako bi se osigurao pristup Upravnom odboru (GM), potencijalni korisnici, zajednice i druge zainteresirane strane mogu podnositi pritužbe putem određenih kanala. GM će omogućiti kontinuirane povratne informacije o projektnim aktivnostima i pružiti rješenja za pojedinačne pritužbe tijekom provedbe. Stoga će GM služiti i kao informativni centar i kao mehanizam za pritužbe na razini projekta, dostupan svima na koje utječu projektne komponente i relevantan za lokalne zajednice na koje utječu projektne aktivnosti.

GM će rješavati pritužbe i komentare sljedećih skupina: pojedinaca ili subjekata izravno pogođenih projektom, potencijalnih korisnika, onih na koje utječe pribavljanje zemljišta i preseljenje, zainteresiranih strana zainteresiranih za projekt te stanovnika ili zajednica pogođenih projektnim aktivnostima.

Nadalje, pravni lijekovi dostupni prema nacionalnom zakonodavstvu, kao što su sudovi, inspekcije i upravna tijela, ostat će dostupni.

Međutim, mehanizam za pritužbe za projektne radnike koji se zahtijeva prema ESS2 bit će osiguran zasebno, s detaljima navedenima u Postupku upravljanja radom.

Unatoč niskoj procjeni rizika od seksualnog iskorištavanja i zlostavljanja (SEA)/seksualnog uznemiravanja (SH) u Projektu, GM će biti opremljen za rješavanje pritužbi SEA/SH kao mjere

predostrožnosti. Ove će pritužbe zasebno rješavati obučeni stručnjaci, slijedeći isti lanac vrijednosti procesa i vremenske rokove detaljno opisane u Poglavlju 11.2.

JP Ceste FBiH odgovorno je za uspostavljanje operativnih Upravnih odbora i informiranje zainteresiranih strana o njihovim ulogama, kontakt osobama i postupcima za pritužbe u pogođenim područjima. Informacije o Upravnom odboru širit će se putem različitih kanala, uključujući web stranice JP Ceste FBiH, kampanje na društvenim mrežama i letke s detaljnim opisom procesa Upravnog odbora.

11.1 Podnošenje pritužbi

Učinkovito upravljanje pritužbama ovisi o skupu temeljnih načela osmišljenih kako bi se održala pravednost i postupka i njegovih ishoda. Postupak za pritužbe osmišljen je da bude dostupan, učinkovit, jednostavan, razumljiv i besplatan za podnositelja pritužbe. Svaka pritužba može se dostaviti GM osobno, telefonom ili pisanim putem ispunjavanjem obrasca za pritužbe putem interneta ili slanjem putem e-pošte, pošte, faksa ili osobne dostave na određene adrese. Anonimnost se održava za sve pritužbe, a detalji o mjestima prijema bit će široko distribuirani kao dio napora za podizanje svijesti. Primjer obrasca za pritužbe nalazi se u Prilogu B ovog RPF-a kao referenca.

11.2 Uprava za pritužbe

Pritužbe će se obrađivati i upravljati na početnoj razini pritužbi – Odborima za pritužbe (GC). Svaka pritužba mora slijediti niz obveznih koraka: primitak, procjena i dodjela, potvrda, istraga, odgovor, praćenje i zatvaranje.

Po primitku, GM će brzo provesti početnu procjenu kako bi utvrdio prirodu i ozbiljnost pritužbe. U roku od tri dana od primitka pritužbe, GM će potvrditi njezinu registraciju i podnositelju pritužbe pružiti osnovne sljedeće korake. Nakon toga, GM će se pozabaviti problemom iz perspektive podnositelja pritužbe, s ciljem razumijevanja njegovih briga i željenih radnji. Zatim će istražiti činjenice i okolnosti te podnositelju pritužbe donijeti konačnu odluku najkasnije 15 dana nakon podnošenja pritužbe. Pritužba se zatvara nakon što je potvrđena provedba rješenja. Čak i u slučajevima kada se ne postigne dogovor ili je pritužba odbijena, svi naponi i radnje poduzete u cilju rješavanja bit će dokumentirani.

Za anonimne pritužbe, nakon potvrde primitka u roku od tri dana od podnošenja, GM će istražiti pritužbu i donijeti konačnu odluku u roku od 15 dana od podnošenja, koja će biti objavljena na web stranici JP Ceste Federacije BiH.

GM će voditi registar pritužbi, dokumentirajući pritužbe primljene putem svih kanala prijema, istovremeno štiteći osobne podatke svakog podnositelja pritužbe u skladu sa Zakonom o zaštiti osobnih podataka. Svaka pritužba bit će zabilježena u registru s bitnim detaljima, uključujući opis pritužbe, datum potvrde primitka podnositelju pritužbe, poduzete radnje (kao što su istraga ili korektivne mjere), datum rješavanja ili davanja povratnih informacija, provjeru provedbe i zatvaranje.

Ako se pritužba ne može zadovoljavajuće riješiti, podnositelj pritužbe ima pravo žalbe. Središnji odbor za pritužbe (CGC) rješavat će takve žalbe, služeći kao drugostupanjska razina za rješavanje pritužbi. CGC će potvrditi primitak žalbe, uključujući detaljno objašnjenje postupka rješavanja i konačne odluke, uz smjernice ako ishod i dalje nije zadovoljavajući za podnositelja pritužbe.

Ako se rješenje ne može postići putem CGC-a, podnositelj pritužbe može se poslužiti formalnim sudskim postupcima dostupnim prema pravnom okviru Federacije BiH. Podnošenje pritužbe GMne

sprječava traženje rješenja od službenih tijela, sudskih ili drugih, u bilo kojem trenutku, kako je predviđeno pravnim okvirom Federacije BiH.

11.3 Izvještavanje o pritužbama i povratnim informacijama korisnika

Osim rješavanja pritužbi, glavni menadžer bit će odgovoran i za zadržavanje i organiziranje primljenih komentara/pritužbi te održavanje Središnjeg dnevnika pritužbi, kojim će upravljati stručnjak za okoliš i sigurnost. Kako bi se osiguralo sveobuhvatno razumijevanje ovog alata i njegovih rezultata, ažuriranja glavnog menadžera bit će dostupna na web stranicama JP Ceste Federacije BiH. Ova ažuriranja će se redovito osvježavati i pružat će pregled po spolu i vrsti pritužbi.

11.4 Zapisnik pritužbi

JP Ceste FBiH će voditi Centralni dnevnik pritužbi kako bi se osiguralo da se svakoj pritužbi dodijeli individualni referentni broj te da se točno prati i evidentira dok se radnje ne dovrše. Prilikom primanja povratnih informacija, uključujući pritužbe, definirat će se sljedeći podaci:

- Tip
- Kategorija
- Rok za rješavanje žalbe
- Dogovoreni akcijski plan

Zapisnik će sadržavati sljedeće detalje:

- Ime podnosioca pritužbe, lokacija i detalji pritužbe
- Datum podnošenja
- Datum kada je Zapisnik pritužbi učitao u bazu podataka projekta
- Detalji predloženih korektivnih mjera
- Datum kada je predložena korektivna mjera poslana podnosiocu pritužbe (ako je primjenjivo)
- Datum kada je žalba zaključena
- Datum kada je odgovor poslan podnosiocu pritužbe

11.5 Kanali za podnošenje pritužbi

Svaka pritužba može se dostaviti GMispunjavanjem obrasca za pritužbu, bilo u tiskanom obliku ili online, ili u bilo kojem drugom formatu koji podnositelj pritužbe preferira. Primjer obrasca za pritužbu nalazi se u Prilogu B. Pritužbe bilo koje vrste mogu se podnijeti poštom, faksom, telefonom, e-poštom ili osobno koristeći sljedeće podatke za pristup:

Pažnja: PIMT, Mehanizam za pritužbe radnika
Adresa: Terezija br. 54, 71000 Sarajevo
Telefon: +387 33250 370; Faks: +387 33250 400
E-pošta: info@jpcfbih.ba
<https://jpcfbih.ba/bs/kontakt>

Ovaj će se put koristiti dok se ne uspostave prethodno spomenuti GM. Pojednosti o svakoj GM bit će dostavljene u kasnijim fazama i shodno tome distribuirane. Informacije o tim detaljima bit će uključene u Strategiju angažmana i objavljene nakon postupka objavljivanja informacija opisanog u ovom RPF-u.

11.6 Praćenje i izvještavanje o pritužbama

Odbor za žalbe (GC) imat će sljedeće odgovornosti:

- Prikupljanje, sažimanje i analiziranje pritužbi, djelovanje kao lokalne ulazne točke za evidentiranje količine, sadržaja i statusa pritužbi te njihov unos u bazu podataka Project GM-a.
- Praćenje neriješenih problema i predlaganje mjera za njihovo rješavanje.
- Izrada izvješća o aktivnostima GM-a.
- Vođenje središnjeg dnevnika pritužbi.

Središnji odbor za pritužbe (CGC) imat će zadatak:

- Rješavanje pritužbi koje nisu zadovoljavajuće riješene na razini Općeg vijeća.

JP Ceste Federacije Bosne i Hercegovine bit će odgovorne za uključivanje odjeljka koji se odnosi na GM u izvješća o praćenju koja se dostavljaju Svjetskoj Banci. Ovaj odjeljak pružit će ažurirane informacije o sljedećem:

- Status provedbe GM-a, uključujući postupke, obuku, kampanje za podizanje javne svijesti i raspodjelu proračuna.
- Kvalitativni podaci o broju zRAPimljenih pritužbi (molbe, prijedlozi, žalbe, zahtjevi, pozitivne povratne informacije) i broju riješenih pritužbi.
- Kvantitativni podaci o vrstama primljenih pritužbi i danim odgovorima, kao i o riješenim problemima i pritužbama koje ostaju neriješene.
- Razina zadovoljstva poduzetim mjerama kao odgovor.
- Sve provedene korektivne mjere.

11.7 Sustav za rješavanje pritužbi SB-a

Zajednice i pojedinci koji smatraju da su negativno pogođeni projektom koji podržava SB mogu podnijeti pritužbe postojećim mehanizmima za rješavanje pritužbi na razini projekta ili Službi za rješavanje pritužbi SB-a (GRS). GRS osigurava da se primljene pritužbe odmah pregledaju kako bi se riješili problemi vezani uz projekt. Zajednice i pojedinci pogođeni projektom mogu podnijeti svoje pritužbe neovisnom inspekcijskom panelu SB-a, koji utvrđuje je li šteta nastala ili bi mogla nastati kao rezultat nepoštivanja politika i postupaka SB-a. Pritužbe se mogu podnijeti u bilo kojem trenutku nakon što su problemi izravno dostavljeni SB-u i nakon što je Upravi Banke dopušteno da odgovori. Za informacije o tome kako podnijeti pritužbe korporativnoj Službi za rješavanje pritužbi SB-a (GRS), posjetite <http://www.worldbank.org/en/projects-operations/products-and-services/grievance-redress-service>. Za informacije o tome kako podnijeti pritužbe Inspekcijskom panelu Svjetske Banke, posjetite www.inspectionpanel.org.

12. PROVEDBA RAP-ova

Osiguravanje da se cijeli proces pripreme i provedbe RAP-a u Federaciji BiH provodi u skladu sa zahtjevima ovog RPF-a bit će odgovornost PIMT-a uspostavljenog unutar JP Ceste Federacije. Unutar PIMT-a, socijalni stručnjak imat će vodeću ulogu u vezi s općinama i drugim relevantnim institucijama te će biti odgovoran za komunikaciju, konzultacije, objavljivanje informacija i upravljanje pritužbama u vezi s aktivnostima preseljenja.

Akcijski planovi preseljenja (RAP) bit će pripremljeni i usvojeni prije početka bilo kakvih aktivnosti pribavljanja zemljišta, a njihova provedba bit će dovršena prije početka građevinskih radova na pogođenim lokacijama.

Specifični zadaci u vezi s pripremom i provedbom RAP-ova navedeni su u nastavku:

Zadatak	Odgovorna strana
Priprema RAP-ova (uključujući popis i socioekonomska istraživanja)	JP Ceste Federacije BiH

Odobrenje RAP-a	Svjetska Banka
Objavljivanje informacija i konzultacije (javni sastanci, distribucija dokumenata, individualna komunikacija s potencijalnim sudionicima)	JP Ceste Federacije u suradnji s općinama
Vođenje evidencije o konzultacijskim aktivnostima	JP Ceste Federacije BiH
Proces pribavljanja zemljišta – izravna komunikacija i posjeti vlasnicima i korisnicima	JP Ceste Federacije u suradnji s općinskim odjelima za eksproprijaciju
Pregovori i aktivnosti eksproprijacije prije početka gradnje	JP Ceste Federacije u suradnji s općinskim vlastima
Pružanje pomoći ranjivim osobama/kućanstvima	JP Ceste Federacije BiH, uz podršku općinskih društvenih odjela po potrebi
Isplata/pružanje kompenzacijskih paketa	JP Ceste Federacije BiH
Praćenje i izvještavanje Svjetskoj Banci o aktivnostima pribavljanja zemljišta i preseljenja	JP Ceste Federacije BiH
Praćenje i izvještavanje o privremenom zauzimanju zemljišta nakon početka gradnje	Izvođač radova, pod nadzorom JP Ceste Federacije BiH
Priprema revizije završetka na kraju procesa eksproprijacije zemljišta	Neovisna treća strana koju je angažiralo JP Ceste Federacije
Obrada i upravljanje pritužbama	JP Ceste Federacije BiH
Primanje pritužbi i potvrda primitka	JP Ceste Federacije BiH
Vođenje integritetnog registra pritužbi	JP Ceste Federacije BiH

Tablica 6: Uloge i odgovornosti

12.1. Trošak

Troškove pribavljanja zemljišta i procesa preseljenja snosit će JP Ceste Federacije BiH. To uključuje sve troškove vezane uz naknadu, pomoć pogođenim osobama, administrativne troškove i troškove povezane s upravljanjem pritužbama. Troškove socijalne pomoći za ranjive skupine također će snositi JP Ceste Federacije BiH, u koordinaciji s općinskim socijalnim odjelima gdje je to relevantno.

Detaljne procjene troškova za pribavljanje zemljišta i preseljenje bit će pripremljene i predstavljene u svakom RAP-u specifičnom za lokaciju. Ove procjene uključivat će raščlambu naknade za zemljište i imovinu, pomoć ranjivim skupinama, troškove pomoći pri preseljenju i administrativne troškove.

12.2. Praćenje i izvještavanje

Praćenje procesa pribavljanja zemljišta i preseljenja provodit će JP Ceste Federacije BiH kako bi se:

- utvrditi nRAPeduju li aktivnosti prema rasporedu i dogovorenim vremenskim okvirima;
- osigurati da se životni standard osoba pogođenih projektom (PAP) obnovi ili poboljša u skladu s WB ESS5;
- procijeniti jesu li mjere kompenzacije i pomoći odgovarajuće;
- identificirati sve probleme ili rizike koji se pojavljuju tijekom provedbe; i
- pravovremeno razviti i primijeniti korektivne mjere.

JP Ceste Federacije Bosne i Hercegovine će održavati bazu podataka o preseljenju i otkupu zemljišta koja pokriva sve obitelji, tvrtke i pojedince na koje će utjecati Projekt, uključujući i one koji nisu

vlasnici vlasništva gdje je to relevantno. Ova baza podataka će se periodično ažurirati kako bi se pratio nRAPedak kućanstava i tvrtki u obnavljanju njihovih sredstava za život.

Pokazatelji koji će se koristiti za praćenje uključivat će, ali neće biti ograničeni na:

- Ukupni izdaci za pribavljanje zemljišta i naknadu;
- Broj potencijalno ugroženih osoba po kategoriji (vlasnici, najmoprimci, neformalni korisnici, zaposlenici, ranjiva kućanstva);
- Broj i vrsta građevina određenih za eksproprijaciju (stambene, poslovne, pomoćne);
- Broj privatnih zemljišnih parcela određenih za privremeno zauzimanje tijekom gradnje, vrsta zemljišne parcele, iznos isplaćene naknade i trajanje zauzimanja;
- Broj javnih sastanaka i konzultacija s potencijalnim osobama;
- Broj i postotak postignutih pregovaračkih nagodbi;
- Broj ranjivih pojedinaca/kućanstva koji primaju posebnu pomoć i vrste pružene pomoći;
- Broj osoba koje primaju naknadu, razvrstan prema vrsti naknade i veličini paketa;
- Broj i vrsta podnesenih, riješenih, neriješenih pritužbi i stope zadovoljstva ishodima pritužbi, razvrstane po spolu;
- Broj sudskih predmeta vezanih uz pribavljanje zemljišta;
- Broj kućanstava koja su uspješno preseljena (lokacija, razina prihoda/obnova sredstava za život);
- Broj uspješno preseljenih poduzeća (lokacija, razina prihoda, broj zadržanih zaposlenika);
- Broj poljoprivrednih aktivnosti uspješno ponovno uspostavljenih nakon pribavljanja zemljišta ili ograničavanja pristupa (mjereno obnovljenim ili poboljšanim prihodima).

JP Ceste Federacije Bosne i Hercegovine će pripremiti i podnijeti Izvješća o nRAPetku projekta Svjetskoj Banci (kako je definirano u Pravnom sporazumu), uključujući detaljna izvješća o provedbi Akcionog plana preseljenja (RAP) i rezultatima preseljenja.

Osim toga, na kraju procesa pribavljanja zemljišta, JP Ceste Federacije BiH angažirat će neovisnog stručnjaka za provedbu revizije završetka. Revizijom će se potvrditi da su ispunjene sve obveze preseljenja, da su isplaćene naknade i pomoć te da je životni standard potencijalnih stanovnika obnovljen ili poboljšan. Revizija završetka bit će podijeljena sa Svjetskom Bankom i objavljena javnosti.

13. PRILOZI

Minimalni elementi RAP-a

Za dionice cesta ili podprojekte u okviru projekta FRAME, instrumenti planiranja preseljenja bit će pripremljeni u skladu s Okolišnim i socijalnim standardom 5 Svjetske Banke (ESS5). Vrsta instrumenta ovisi o statusu pribavljanja zemljišta:

- **Akcijski plan preseljenja (RAP):** Priprema se kada je potrebno novo pribavljanje zemljišta ili ograničenja korištenja zemljišta, te se očekuje fizičko ili ekonomsko raseljavanje. RAP-ovi će uključivati minimalne elemente navedene u donjoj tablici.
- **Pregled dubinske analize / revizija preseljenja (RDDR):** Pripremljeno kada je eksproprijacija zemljišta završena prije uključivanja Svjetske Banke. Revizija procjenjuje usklađenost prošlih procesa s WB ESS5, identificira nedostatke i propisuje korektivne mjere ako je potrebno.
- **Plan korektivnih mjera (CAP):** Razvija se ako revizija utvrdi nedostatke u odnosu na zahtjeve WB ESS5. CAP definira specifične korektivne mjere (npr. dodatnu naknadu, podršku za život, jačanje mehanizama za pritužbe) kako bi se proces uskladio.

Razina detalja potrebna u instrumentu preseljenja proporcionalna je opsegu i značaju utjecaja. Tablica u nastavku sažima minimalne ključne elemente Plana preseljenja (RAP), prilagođene kontekstu FRAME projekta.

Ovaj okvir je prilagođen za projekt FRAME kako bi se osigurala usklađenost s nacionalnim zakonodavstvom i zahtjevima Svjetske Banke. Razina detalja i opseg svakog elementa ovisit će o opsegu i vrsti utjecaja preseljenja utvrđenih u okviru svakog podprojekta.

Element	Objašnjenje / Zahtjevi
Opis projekta	Kratak opis podprojekta i identifikacija područja projekta.
Potencijalni utjecaji	Identifikacija projektnih aktivnosti koje uzrokuju pribavljanje zemljišta ili ograničenja, opseg utjecaja (zemljište, građevine, egzistencija), zona utjecaja i mjere poduzete za smanjenje raseljavanja.
Ciljevi	Izjava o ciljevima planiranja preseljenja, u skladu s WB ESS5.
Popis i socioekonomska osnova	Popis kućanstava i inventar pogođene imovine; socioekonomska osnova pogođenih osoba, uključujući ranjive skupine. Služi kao osnova za ispunjavanje uvjeta, naknadu i praćenje.
Pravni okvir	Analiza nacionalnog zakonodavstva i postupaka o eksproprijaciji i preseljenju; identifikacija nedostataka u odnosu na WB ESS5 i mjere za njihovo premošćivanje.
Institucionalni aranžmani	Uloge i odgovornosti agencija uključenih u provedbu preseljenja, uključujući procjenu kapaciteta i mjere za jačanje.
Pravo na sudjelovanje	Definicija pogođenih osoba i kriteriji za ispunjavanje uvjeta, uključujući krajnji rok.
Procjena i naknada	Metode za vrednovanje imovine po zamjenskoj cijeni; opis vrsta naknada i dodatnih mjera gdje je potrebno.
Sudjelovanje zajednice	Strategija za konzultacije i sudjelovanje pogođenih osoba, uključujući zajednice domaćine gdje je to relevantno; mehanizmi za kontinuiranu komunikaciju.

Raspored provedbe	Vremenski raspored aktivnosti preseljenja povezan s ukupnim rasporedom projekta.
Troškovi i proračun	Stavke procjene troškova za aktivnosti preseljenja, izvori sredstava i aranžmani za pravovremeni protok sredstava.
Mehanizam za rješavanje pritužbi	Pristupačni i transparentni postupci za rješavanje pritužbi vezanih uz preseljenje.
Praćenje i evaluacija	Aranžmani za interno i eksterno praćenje aktivnosti preseljenja, uz sudjelovanje pogođenih osoba; korištenje pokazatelja za mjerenje ishoda.
Adaptivno upravljanje	Odredbe za prilagodbu mjera preseljenja ako se tijekom provedbe pojave nepredviđeni učinci.
Fizičko raseljavanje (ako je primjenjivo)	Planovi za pomoć pri preseljenju, odabir i pripremu lokacije, stanovanje, infrastrukturu, socijalne usluge, upravljanje okolišem na mjestima preseljenja, konzultacije o mogućnostima preseljenja i integraciju s domaćinima.
Ekonomsko raseljavanje (ako je primjenjivo)	Mjere za obnovu ili poboljšanje sredstava za život, uključujući: zamjenu zemljišta gdje je to izvedivo, podršku alternativnim sredstvima za život, tranzicijsku podršku i identifikaciju prilika za gospodarski razvoj i podjelu koristi.

B Primjer obrasca za pritužbu

Obrazac za pritužbu

Broj protokola	
Ime i prezime (neobavezno)	
Kontaktni podaci Molimo vas da označite kućicu na koji način želite da vas kontaktiramo	☐ Poštom (Adresa): ☐ Telefonom: ☐ E-poštom:
Preferirani jezik	☐ Bosanski/Hrvatski/Srpski ☐ engleski
Opis pritužbe	Što se dogodilo? Gdje se to dogodilo? Tko je to učinio? Kakav je bio rezultat?
Datum pritužbe i koliko se puta dogodila	
☐ Jednom (datum: _____) ☐ Događilo se više puta (Koliko se puta dogodilo? ____) ☐ U tijeku (Događilo se nedavno)	
Željeni ishod?	

Tablica za registar pritužbi

Serijski broj	Način utvrđivanja roka za podnošenje prigovora	Projekt	Datum primitka	Vrsta pritužbe	Opis pritužbe	Podnositelj zahtjeva		Datum potvrde primitka	Opis poduzetih radnji	Datum rezolucije
						Dob	Spol			

Predložak za provjeru pribavljanja zemljišta i preseljenja C

Ovaj se predložak koristi za provjeru podprojekata u okviru FRAME projekta kako bi se utvrdilo hoće li doći do prisilnog preseljenja, ograničenja korištenja zemljišta ili dobrovoljne doniranja zemljišta. Pomaže u određivanju je li potreban RAP, RDDR ili CAP.

Polje / Pitanje	Odgovor	Bilješke / Dokazi
Entitet		
Općina		
Katastarska općina		
Katastarska parcela		
Naziv podprojekta		
Zahtijeva li provedba podprojekta prisilno preseljenje (otkup zemljišta, ograničenje korištenja zemljišta) ili dobrovoljno doniranje zemljišta?	DA / NE	
Kriteriji probira (označite DA/NE)		
Hoće li podprojekt zahtijevati akviziciju, eksproprijaciju ili prenamjenu zemljišta?	DA / NE	
Hoće li podprojekt uzrokovati fizičko raseljavanje stanara ili ograničiti pristup zemljištu/resursima?	DA / NE	
Hoće li podprojekt utjecati na aranžmane o vlasništvu zemljišta, običajna prava ili imovinu zajednice?	DA / NE	
Hoće li podprojekt uzrokovati ekonomsko pomicanje (gubitak imovine ili pristupa resursima)?	DA / NE	
Postoje li sporni zahtjevi za vlasništvo (najmoprimci, bespravni stanari, uljezi)?	DA / NE	
Hoće li podprojekt uključivati dobrovoljno doniranje zemljišta?	DA / NE	
U slučaju dobrovoljnog davanja:		
Je li vlasnik zemljišta/korisnik dao informirani pristanak bez prisile?	DA / NE	
Je li vlasnik zemljišta/korisnik imao pravo odbiti?	DA / NE	

Opis zahvaćenog zemljišta / imovine		Uključite trenutnu upotrebu, status vlasništva i potencijalne utjecaje projekta
Zahvaćeno područje		
Ukupna površina zemljišta		
Omjer zahvaćenog zemljišta i ukupnog posjeda		
Referenca karte		
Druga imovina pogođena / koja će biti uklonjena		
Procijenjena vrijednost zemljišta i imovine		
Priložena dokumentacija		Ugovori, sudske odluke, katastarski izvodi itd.
Priloženi su zapisi o konzultacijama		Zapisnici sa sastanaka s potencijalno pogođenim dionicima

Napomene / Definicije:

- *Otkup zemljišta* uključuje kupnju, eksproprijaciju ili pribavljanje prava pristupa (npr. služnosti, pravo prolaza), uključujući javno ili neiskorišteno zemljište.
- *Ograničenja korištenja zemljišta* uključuju ograničenja na poljoprivredno, stambeno, poslovno ili drugo zemljište uvedeno kao dio projekta.
- *Sredstva za život* uključuje sva sredstva kojima pojedinci ili zajednice zarađuju za život (plaće, poljoprivreda, ribolov, sitna trgovina itd.).
- Ako su svi odgovori NE, RAP nije potreban; dokumentaciju o probiru treba sačuvati.
- Ako je bilo koji odgovor DA, podprojekt će zahtijevati daljnju procjenu preseljenja ili planiranje korektivnih mjera, proporcionalno opsegu i utjecaju.

D Izvješće o dubinskoj analizi preseljenja (RDDR)

RDDR procjenjuje prošle akvizicije zemljišta i aktivnosti preseljenja za podprojekte u okviru projekta FRAME, utvrđujući usklađenost s nacionalnim zakonodavstvom i ESS5 Svjetske Banke. Utvrđuje nedostatke i preporučuje korektivne mjere gdje je to potrebno.

1. Informacije o podprojektu

Polje	Detalji
Naziv podprojekta	
Lokacija / Općina	
Katastarska parcela(e)	
Provedbena agencija	
Datum pribavljanja zemljišta / eksproprijacije	
Vrsta pribavljanja zemljišta	Kupnja / Eksproprijaciju / Dobrovoljna donacija

2. Opis stečenog zemljišta i utjecaji

Artikal	Detalji
Korištenje zemljišta prije akvizicije	
Stečena površina (m ² / ha)	
Broj pogođenih osoba (ako ih ima)	
Vrsta utjecaja	Fizičko raseljavanje / Ekonomsko raseljavanje / Ograničenja pristupa / Nema
Izgubljena imovina (građevine, usjevi, drveće, ostalo)	
Bilješke / Zapažanja	

3. Pregled usklađenosti

Kriteriji	Procjena	Dokazi / Napomene
Je li eksproprijacija provedena u skladu s nacionalnim zakonodavstvom?	U skladu s propisima / Djelomično / Neu skladu s propisima	Referentni dokumenti, ugovori, sudske odluke, katastarski izvodi
Je li naknada isplaćena po zamjenskoj cijeni?	U skladu s propisima / Djelomično / Neu skladu s propisima	Evidencije plaćanja, potvrde
Jesu li mehanizmi za pritužbe bili dostupni i funkcionalni?	U skladu s propisima / Djelomično / Neu skladu s propisima	Zapisnici sa sastanaka, zapisnici pritužbi
Jesu li ranjive skupine identificirane i adekvatno uzete u obzir?	U skladu s propisima / Djelomično / Neu skladu s propisima	Popis ili podaci o dionicima (ako su dostupni).
Jesu li bili odgođeni postupci eksproprijacije ili naknade?	U skladu s propisima / Djelomično / Neu skladu s propisima	Datumi obavijesti i plaćanja
Je li bilo ikakvih sporova ili neriješenih zahtjeva?	Da / Ne	Opis i status rješenja

4. Pregled angažmana zainteresiranih strana

Artikal	Procjena / Bilješke
---------	---------------------

Konzultacije s pogođenim osobama	
Uključenost zajednica domaćina (ako je relevantno)	
Zapisi o pritužbama i rješenjima	
Dokaz o informiranom pristanku za dobrovoljne donacije	

5. Analiza nedostataka i korektivne mjere

Utvrđeni nedostatak	Preporučena korektivna radnja	Odgovorna strana	Vremenska crta

6. Zaključci

Sažetak ukupne usklađenosti s nacionalnim zakonodavstvom i ESS5.

Preporuke za korektivne mjere (CAP), ako je potrebno.

Potvrda može li se podprojekt nastaviti bez daljnjih mjera preseljenja.

Prilozi / Aneksi:

Kopije rješenja o eksproprijaciji, ugovora, katastarskih izvadaka.

Zapisi o plaćanju.

Zapisnik sa konzultacija sa zainteresiranim stranama.

Karte koje prikazuju stečene zemljišne parcele.